

Małgorzata Perkowska-Waszek

Mała kronika życia artysty i męża stanu (1860–1941)

1860

6 listopada — Kuryłówka na Podolu, urodził się Ignacy Jan Paderewski, drugie dziecko Jana i Polikseny z Nowickich; matka wkrótce zmarła.

1872

Od grudnia — Warszawa, rozpoczęcie nauki (w drugim półroczu) w Warszawskim Instytucie Muzycznym, w klasie fortepianu Jana Śliwińskiego, a następnie Juliusza Janothy, a także zasad muzyki u Karola Studzińskiego. Zamieszkał na stacji u rodziny Kerntopfów (właściciele fabryki fortepianów).

1876

Luty — powstała pierwsza kompozycja *Valse mignonne*, zadedykowana nauczycielowi harmonii i kontrapunktu Gustawowi Roguskiemu, który sprzyjał Ignacemu i rozpoznał jego wybitne zdolności.

1878

Czerwiec — ukończenie szkoły (z ocenami bardzo dobrymi i celującymi), występ na koncercie dyplomowym.

1879

Ukazuje się drukiem pierwszy utwór: *Impromptu F-dur* na fortepian.

1880

7 stycznia — Rudnia na Wołyniu, ślub z Antoniną Korsakówną (absolwentką Instytutu Muzycznego).
9 października — w Warszawie urodził się syn Alfred, tydzień później Antonina zmarła.

1881

Warszawa, praca nauczyciela, komponowanie nowych utworów (op. 2–4) i wychowanie syna uniemożliwiały zarówno koncertowanie, jak i zrealizowanie marzeń o dalszych studiach za granicą (kompozycji i pianistyki).

1882

Syn zostaje oddany pod opiekę teściowej na Wołyniu (a następnie ojca na Podolu).

Od stycznia do czerwca — Berlin, studia kompozycji u Friedricha Kiela. Nawiązanie współpracy z wydawcą (Bote und G. Bock), gdzie ukazała się większość utworów (począwszy od *Elegii* op. 4, *Tańców polskich* op. 5 i *Pieśni wędrowca* op. 8).

Jesień — powrót do pracy pedagogicznej w Warszawie.

1883

12 stycznia — Berlin, pierwszy koncert kompozytorski, w sali hotelu Roma (podczas przerwy świątecznej w Instytucie). W następnych miesiącach pojedyncze występy (w Krakowie, Lublinie, Kutnie, Szczawnicy, Kijowie).

Lato — pierwszy pobyt w Zakopanem (i pierwsze utwory z *Albumu tatrzańskiego* op. 12). Spotkania z Tytusem Chałubińskim.

1887

Jesień — ponowny wyjazd do Wiednia (dla ukończenia *Koncertu fortepianowego*) i studia u Leszetyckiego. Jego żona, sławna pianistka Anetta Jesipowa, włącza do repertuaru swych europejskich tournée utwory Paderewskiego (*Menuet G-dur* op. 14, *Album majowe* op. 10, *Wariacje a-moll* op. 11), staje się też „przewodnikiem” w drodze do pianistycznej kariery.

Grudzień — sukces w Wiedniu w sali Towarzystwa Muzycznego — koncert ze śpiewaczką Marie van Zandt. Przygotowania do zorganizowania występu w Paryżu.

1888

3 marca — Paryż, Sala Erarda, sensacyjny debiut (po kilku wstępnych recitalach w prywatnych, arystokratycznych salonach). Początek światowej kariery, trwającej niemal do kresu życia. Oferty z całej Francji i in. miast Europy stanowiły, w pojęciu artysty, jedynie przejściowy etap życia, źródło utrzymania dla siebie i rodziny (a zwłaszcza do pracy twórczej).

1890

Kolejne sukcesy „na kontynencie”, a 9 maja — debiut w Londynie. Początkowe oceny krytyków chłodne (a nawet wrogie, m.in. Bernarda Shawa). Dalsze koncerty przyniosły i tu ogromną popularność zarówno w Londynie, jak i w całej Wielkiej Brytanii (sukcesy przez wiele następnych sezonów).

1891–92

17 listopada — Nowy Jork, Music Hall, pierwszy recital zapoczątkował wieloletnie (do 1939 roku) powodzenie u słuchaczy i krytyków amerykańskich. Do końca marca 1892 roku odbyło się 109 recitali w ciągu 130 dni.

1893–97

Nieustanne podróże koncertowe (przez 4–8 miesięcy w roku, po kilka w tygodniu) od Wielkiej Brytanii, Holandii, Niemiec, Francji, Włoch aż po Stany Zjednoczone. W letnich miesiącach — komponowanie nowych utworów, m.in. *6 pieśni* do sł. A. Mickiewicza, *Fantazja polska*, wykonana 4 października 1893 roku na festiwalu w Norwich.

Lato 1896 — ustanowienie Fundacji Paderewskiego dla młodych kompozytorów amerykańskich; opuszczając Stany Zjednoczone artysta pozostawił 50 tys. franków francuskich na ten cel.

Styczeń 1897 — w Warszawie odsłonięto panoramę *Golgota* Jana Styki, ufundowaną przez spółkę z udziałem Paderewskiego.

Lato 1897 — Morges w Szwajcarii, pierwsze wakacje z rodziną w willi Riond-Bosson (kupionej w 1898 roku), która stała się prawdziwym domem artysty do 1940 roku.

Jesień 1897 — zakupienie w Polsce letniej siedziby — dworku i majątku Kąsna Dolna koło Ciężkowic, gdzie Paderewski przyjeżdżał na odpoczynek w latach 1897–1902. Obecnie jest siedzibą Centrum Paderewskiego w Tarnowie. Przed zakupem Kąsnej artysta próbował osiedlić się w majątku Biórków (w pobliżu Proszowic) i Rozprza (w Piotrkowskiem).

1899

31 maja — Warszawa, Kościół św. Ducha, ślub z Heleną z Rosenów (primo voto Górską), która uzyskała unieważnienie małżeństwa.

1901

Od stycznia do kwietnia — koncerty na Riwierze, w Rzymie i innych miastach włoskich, a także w Wielkiej Brytanii i w Hiszpanii. W Madrycie nadeszła wiadomość o śmierci Alfreda, jedyne go syna (zm. 20 lutego). Dopiero w końcu kwietnia — wznowienie występów w Kopenhadze i Sztokholmie.

29 maja — Drezno, Opernhaus, prapremiera opery *Manru*, a 8 czerwca premiera polska w Teatrze Miejskim we Lwowie.

5 listopada — Warszawa, koncert inauguracyjny w nowym gmachu Filharmonii Warszawskiej, z udziałem Paderewskiego (zarazem udziałowca spółki budującej gmach).

1903

Pobyt w Riond-Bosson niemal cały rok — praca twórcza; powstały utwory op. 21–22: *Sonata fortepianowa es-moll*, *12 pieśni* do francuskich tekstów Catulle'a Mendèsa, *Wariacje i fuga es-moll*, a także szkice *Symfonii h-moll* (ukończonej w 1909 roku).

Grudzień — koncerty w Lozannie i Morges, a także w Krakowie (30 grudnia, 2 oraz 4 stycznia 1904).

Chwile wolne od pracy koncertowej artysta spędzał na ulubionym brydżu, pasjansach, wycieczkach (na statku wycieczkowym po Lemanie), z upodobaniem chodził też do kina. Był nałogowym palaczem.

1910

Od stycznia do marca — koncerty w Wiedniu, Lozannie, Paryżu, na Riwierze. Rok ten pamiętny był jednak z powodu uroczystości grunwaldzkich w dniach 15–17 lipca w Krakowie — odsłonięcie pomnika króla Władysława Jagiełły (dłuta Antoniego Wiwulskiego). Paderewski, jako fundator pomnika, wygłosił patriotyczne przemówienie. Liczny udział rodaków przybyłych ze wszystkich zaborów Polski, z Europy i zza Oceanu stał się manifestacją dążeń niepodległościowych.

Październik — Lwów, obchody 100. rocznicy urodzin Fryderyka Chopina i I Zjazd Muzyków Polskich. Paderewski wygłosił płomienną mowę na temat Chopina i znaczenia jego twórczości dla kultury. Nie koncertował, wykonano jedynie jego *Symfonię*.

1914

Z chwilą wybuchu I wojny światowej — rozpoczęcie działalności społecznej, patriotycznej, niepodległościowej.

1915

Henryk Sienkiewicz, Ignacy Jan Paderewski i in. tworzą Komitet Generalny Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce (Comité Général des Secours aux Victimes de la Guerre en Pologne) z siedzibą w Vevey w Szwajcarii. Jego oddziały powstały też w Paryżu, Londynie i Nowym Jorku (pod nazwą Polish Victims' Relief Fund). Skupiały elitę intelektualną, artystyczną i finansjerę tych krajów (nierzadko były to przyjaźnie Paderewskiego z okresu kariery); celem ich było organizowanie pomocy dla Polski i Polaków, gromadzenie niezbędnych funduszy itp.

Od maja 1915 do maja 1917 — w Stanach Zjednoczonych występy niemal co drugi dzień, walka o Polskę „słowem i muzyką”. Apele do słuchaczy koncertów o pomoc dla Polaków, informowanie o sytuacji Polski. Dochody z koncertów przekazuje na fundusz Komitetu Pomocy. W przerwach koncertów Helena Paderewska sprzedawała polskie pamiątki (co też zasilало fundusze).

1916

Poznanie Edwarda Mandella House'a (najbliższego współpracownika prezydenta Thomasa Woodrowa Wilsona) — możliwość zainteresowania administracji Stanów Zjednoczonych sprawą Polski, m.in. dzień Nowego Roku 1916 proklamowano dniem zbiórki pieniędzy na pomoc dla ofiar wojny w Polsce.

22 lutego — Waszyngton, koncert w Białym Domu w obecności prezydenta Wilsona, jeden z ważniejszych występów roku.

1917

Styczeń — sporządzenie memoriału dla prezydenta Wilsona (na prośbę jego doradcy, płk. House'a) na temat historii Polski, jej położenia, z uzasadnieniem odbudowy jej niepodległości i przyznaniem Prus Wschodnich i Gdańska.

22 stycznia — prezydent Wilson w swym orędziu do Senatu Stanów Zjednoczonych uwzględnił m.in. wypowiedź o konieczności uznania niepodległości Polski.

23 maja — złożenie memoriału do władz amerykańskich, w sprawie konieczności utworzenia Armii Polskiej walczącej po stronie aliantów. Dla uczczenia powstającej Amii — skomponował hymn bojowy *Hej, Orle Białe*, do słów własnych, na chór męski (ostatni utwór, wydany w Nowym Jorku w 1918).

1918

8 stycznia — prezydent Wilson w orędziu pokojowym (13. punkt) uznał kwestię niepodległości Polski za jeden z warunków przyszłego pokoju w Europie.

13 września — spotkanie z prezydentem Wilsonem; Paderewski (wraz z Romanem Dmowskim) przekonywał o prawach Polski do tzw. Kresów Wschodnich oraz Śląska, Wielkopolski i Pomorza z Gdańskiem.

11 listopada — decyzja o powrocie do Polski i tworzeniu tam rządu, po otrzymaniu poparcia prezydenta Stanów Zjednoczonych i przywódców europejskich — po rozmowach w Paryżu (wraz z Dmowskim i członkami Komitetu Narodowego Polskiego), a także w Londynie (z Arthurem Jamesem Balfourem, ministrem spraw zagranicznych).

25 grudnia — przybycie do Gdańska na pokładzie brytyjskiego krążownika „Concord”, z misją pomocy w tworzeniu rządu, który miał być akceptowany przez aliantów i tym samym przyczynić się do ustanowienia pokoju europejskiego.

Przyjazd do kraju (przez Gdańsk i Poznań) dał impuls dla zrywu niepodległościowego (powstanie wielkopolskie). Przed hotelem Bazar powitanie przez tłumy poznaniaków, miasto udekorowano barwami narodowymi.

1919

1 stycznia o godz. 22 — przyjazd do Warszawy. Paderewski, jako honorowy przewodniczący Wydziału Narodowego, przedstawiciel Polonii, witany był przez wiwatujący tłum (ok. 300 tys. osób); przemawiał do mieszkańców, podkreślając, że nie należy do żadnego stronnictwa.

25 stycznia — Warszawa, pierwsze posiedzenie gabinetu Paderewskiego. Główne tezy zmierzające do naprawy państwa, zrujnowanego wojną i rozbiorami, udało się w znacznym stopniu zrealizować w krótkim czasie.

Paryż, Konferencja Pokojowa — Paderewski, wraz z Dmowskim i polską delegacją, bronił interesów Polski (m.in. kwestii praw do Gdańska, Pomorza, Wielkopolski, Górnego Śląska i Cieszyńskiego, Galicji Wschodniej i Wileńszczyzny). Podpisał wraz z Dmowskim traktat wersalski w imieniu Polski.

4 grudnia — zgłoszenie dymisji gabinetu, a wobec braku poparcia:

10 grudnia — ostateczna rezygnacja z prób utworzenia nowego rządu.

1920–21

Z początkiem lutego 1920 — Paderewski opuścił na zawsze Warszawę.

1922

Powrót na estradę. Trudna sytuacja materialna skłoniła artystę do wznowienia pracy koncertowej. Przyjeżdżając do Polski w 1918 roku, należał do najbogatszych ludzi świata, wyjeżdżał z kraju z 740 tys. dolarów długu (m.in. na ww. działalność społeczną na rzecz rodaków).

Opracowanie nowego repertuaru koncertowego i 9 listopada — rozpoczęcie triumfalnego powrotu na estrady koncertowe świata, począwszy od koncertu w Worcester.

1924

21–29 października — Poznań, uroczystości nadania doktoratu honoris causa Uniwersytetu Poznańskiego. Ostatni pobyt Paderewskiego w Polsce.

1928

Na początku roku — w Paryżu spotkanie z gronem młodych muzyków polskich tam studiujących; przyjęcie godności honorowego prezesa Stowarzyszenia Młodych Muzyków Polaków w Paryżu (prezesem był Piotr Perkowski). Paderewski objął też odtąd opieką artystyczną (a niekiedy stypendialną) grono pianistów (Zygmunta Dygata, Stanisława Szpinalskiego, Henryka Sztompkę i in.) oraz kompozytorów (Michała Kondrackiego, Feliksa Łabuńskiego, Stanisława Nawrockiego, Piotra Perkowskiego).

1934

Odwołano kolejne tournée po Stanach Zjednoczonych.

16 stycznia — zgon Heleny Paderewskiej, założycielki Polskiego Białego Krzyża, prezesa Polskiego Towarzystwa Czerwonego Krzyża, fundatorki szkoły dla dziewcząt w Julinie, Towarzystwa Pomocy dla Inteligencji itd. Pochowana 1 lutego na cmentarzu Montmorency pod Paryżem obok pasierba Alfreda Paderewskiego. Cios ten dla Paderewskiego oznaczał także zaprzestanie na dłuższy czas pracy koncertowej.

1937

Pogorszył się stan zdrowia artysty (wskutek nadciśnienia, nałogu palenia papierosów i podeszłego wieku). W Paryżu — kuracja pod kierunkiem tamtejszych lekarzy (polegająca głównie na diecie niskokalorycznej).

Wiosna — pojedyncze koncerty na cele dobroczynne (w Lozannie, Solurze, Brukseli, Wielkiej Brytanii).

Lato — Morges, współpraca z delegatami Towarzystwa im. Fryderyka Chopina w Warszawie, Ludwikiem Bronarskim i Józefem Turczyńskim, nad opracowaniem redakcyjnym *Dzieł wszystkich Fryderyka Chopina* (ukazało się dopiero po wojnie).

1939

5 maja — Nowy Jork, oświadczenie Paderewskiego (nadawane przez rozgłośnię NBC) w związku z odrzuceniem przez Józefa Becka ultimatum niemieckiego (z poparciem decyzji polskiej dyplomacji).

31 maja — odezwa do Polonii amerykańskiej (drukowana we wszystkich niemal dziennikach polonijnych).

1 września — od chwili wybuchu wojny Paderewski rozpoczął po raz kolejny działalność polityczną, patriotyczną oraz organizował pomoc dla ofiar wojny w Polsce. Słał memoriały i listy do polityków, przemawiał za pośrednictwem radia do społeczności Stanów Zjednoczonych, Anglii, Francji, do rodaków w kraju i za granicą.

Od 24 września — spotkania z gen. Władysławem Sikorskim, Stanisławem Strońskim; wymieniał korespondencje z polskimi politykami (m.in. z nowym prezydentem RP — Władysławem Raczkiewiczem). Po agresji sowieckiej na Finlandię był obecny na posiedzeniu Ligi Narodów potępiającej ten akt.

1940

23 stycznia — Paryż, przemówienie podczas inauguracyjnego posiedzenia Rady Narodowej Rzeczypospolitej na emigracji (Paderewskiego wybrano Przewodniczącym RN). Tekst kończyły słowa: „Nie zginie Polska, Bracia nasi umęczeni, nie zginie, lecz żyć będzie po wieki wieków w potęgze i chwale dla Was, dla nas i dla całej ludzkości”.

Maj — apele radiowe Paderewskiego: do Amerykanów, Brytyjczyków, Francuzów (o pomoc dla ofiar napadniętej Polski).

23 września — Paderewski wyjechał ze Szwajcarii przez Hiszpanię i Portugalię, by dostać się do Stanów Zjednoczonych. Przed wyjazdem nagrał pożegnalne przemówienie radiowe do Szwajcarów (w języku francuskim), wyjaśniając motywy swej decyzji.

1941

22 czerwca — Oak Ridge (New Jersey), ostatnie przemówienie Paderewskiego na zjeździe weteranów (z czasów I wojny światowej) Armii Polskiej w Stanach Zjednoczonych. Na polance w Oak Ridge postawiono z czasem upamiętniający wydarzenie postument.

29 czerwca — Nowy Jork, w kilka dni po Zjeździe Weteranów, po tygodniowej chorobie (zapalenie płuc) Ignacy Paderewski zmarł. Odznaczono go pośmiertnie Orderem Virtuti Militari, na wniosek gen. Sikorskiego.

3 lipca — Nowy Jork, msza żałobna w Katedrze św. Patryka (celebrował arcybiskup Nowego Jorku ks. Francis Joseph Spellman). Trumnę Paderewskiego okrywał polski sztandar. Tłumy mieszkańców na ulicach miasta i w hotelu Buckingham od dnia poprzedniego żegnały polskiego artystę i męża

stanu. Kondukt żałobny z trumną na lawecie zaprzężonej w osiem koni przejechał do dworca Pensylwania (trumnę przewieziono do Waszyngtonu).

1963

Na cmentarzu Arlington w Waszyngtonie prezydent Stanów Zjednoczonych John Fitzgerald Kennedy ufundował i odsłonił tablicę informującą, że szczątki polskiego męża stanu i muzyka spoczęły w tym miejscu czasowo.

1992

Trumnę z prochami Paderewskiego przewieziono do kraju, do podziemi Katedry św. Jana w Warszawie.

Serce artysty jego siostra pozostawiła w 1941 roku pod opieką Polonii; przechowywane było w szpitalnych skrytkach. Dopiero w 1986 roku złożono je w Doylestown, w Pensylwanii, w Narodowym Sanktuarium Matki Bożej Częstochowskiej (gdzie znajduje się do dziś).

Doktoraty honoris causa zostały przyznane Ignacemu Janowi Paderewskiemu przez:

- Uniwersytet Jana Kazimierza, Lwów (1912)
- Yale University, New Haven (1917)
- Uniwersytet Jagielloński, Kraków (1919)
- Oxford University (1920)
- Columbia University, Nowy Jork (1922)
- Southern California University, Los Angeles (1923)
- Uniwersytet Poznański (1924)
- University of Glasgow (1925)
- University of Cambridge (1926)
- Uniwersytet Warszawski (1926)
- Université de Lausanne (1932)
- New York University (1933)

Odnaczenia:

- Order Orła Białego (1921)
- Wielki Krzyż Orderu Polonia Restituta z Gwiazdą (1923)
- Wielki Krzyż Orderu Imperium Brytyjskiego i tytuł Sir (1925)
- Krzyż Komandorski i srebrny Krzyż Legii Honorowej (1929)
- Wielka Wstęga Orderu Leopolda (Belgia 1924)
- Wielki Krzyż Orderu „Saints Maurice e Lazarus” (Włochy, 1925)
- Order Korony Rumuńskiej „Prin Noi In Sine” (1889)
- Krzyż Orderu Saskiego „Albertus Animosus” (1895)
- Krzyż i Wstęga Orderu „Virtuti et Merito” (Hiszpania, 1906)
- Order Virtuti Militari (pośmiertnie, 1941)